

การพัฒนาชุมชนเพื่อรองรับการท่องเที่ยวทางธรรมชาติ
และวัฒนธรรมในจังหวัดชัยภูมิอย่างยั่งยืน*

Sustainable Community Development for Supporting Natural
and Cultural Based Tourism in Chaiya Phum Province

ชยากรณ์ สุภประเสริฐ และปัญญา คล้ายเดช
Chayaporn Sukprasert and Panya Klaydesh
วิทยาลัยสงฆ์ชัยภูมิ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
Chaiyaphum Buddhist College, Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Thailand
Corresponding Author, E-mail: panya.klay@mcu.ac.th

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาศักยภาพแหล่งท่องเที่ยว 2) พัฒนาเส้นทางและ
กิจกรรมการท่องเที่ยว และ 3) พัฒนาชุมชนเพื่อรองรับการท่องเที่ยวตามเส้นทางท่องเที่ยวทางธรรมชาติ
และวัฒนธรรมในจังหวัดชัยภูมิ ดำเนินการวิจัยผสมผสานทั้งการวิจัยเชิงเอกสาร การวิจัยเชิงคุณภาพ การ
วิจัยเชิงปริมาณ และการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม กลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ ประชาชนในจังหวัดชัยภูมิ
จำนวน 800 คน มีผู้ให้ข้อมูลสำคัญ จำนวน 110 คน และดำเนินการกิจกรรมพัฒนาชุมชนในพื้นที่ชุมชน
บ้านลาดวังม่วง อำเภอหนองบัวแดง จังหวัดชัยภูมิ เพื่อพัฒนาเป็นพื้นที่รองรับเส้นทางท่องเที่ยวทาง
ธรรมชาติและทางวัฒนธรรม

ผลการวิจัยพบว่า

1. แหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติ คือ 1) อุทยานแห่งชาติตาดีน 2) อุทยานแห่งชาติภูแลนคา
3) อุทยานแห่งชาติไทรทอง และ 4) อุทยานแห่งชาติป่าหินงาม มีศักยภาพอยู่ในระดับสูงที่สุด ส่วนแหล่ง
ท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม คือ 1) วัดชัยภูมิพิทักษ์ (ผาเก็ง) และ 2) พระธาตุชัยภูมิ มีศักยภาพอยู่ในระดับ
สูงที่สุด 3) ศาลเจ้าพ่อพญาแล 4) พระพุทธรูปใหญ่สมัยทวารวดี วัดคอนสวรรค์ และ 5) พระเจ้าองค์ต่อ
(ภู่พระ) วัดศิลาอาสน์ มีศักยภาพที่อยู่ในระดับสูง และ 6) พิพิธภัณฑสถานประวัติศาสตร์ชาติไทย (เรือหงส์)
วัดพญาแล 7) ปรากฏภูมิ มีศักยภาพอยู่ในระดับปานกลาง ตามลำดับ

2. มีการพัฒนาเส้นทางท่องเที่ยว จำนวน 6 เส้นทาง คือ 1) เส้นทางไหว้พระสักการะสิ่งศักดิ์สิทธิ์ และชมแหล่งประวัติศาสตร์ 2) เส้นทางชื่นชมธรรมชาติบนเทือกเขาภูแลนคา 3) เส้นทางเที่ยวชม เที้ยวไห้ และเที้ยวซ้อป 4) เส้นทางเที่ยวชมอุทยานชาติและอุทยานธรรม 5) เส้นทางท่องเที่ยวจากทิศใต้สู่ทิศเหนือ และ 6) เส้นทางท่องเที่ยวจากตะวันตกสู่ตะวันออก มีกิจกรรมการท่องเที่ยวที่พัฒนาขึ้น จำนวน 5 กิจกรรม คือ 1) การไหว้พระ 2) การสักการะอนุสาวรีย์ 3) การชื่นชมแหล่งประวัติศาสตร์ 4) การเที่ยว เล่น ชมธรรมชาติ ให้ดูดีมี และ 5) การนอนสัมผัสกับบรรยากาศอย่างเบิกบาน

3. ทำการพัฒนาชุมชนบ้านลาดวังม่วง ในอำเภอหนองบัวแดง และพัฒนาผลิตภัณฑ์ของชุมชน ประเภทโคมบายที่เรียกว่า ตุ้งสาย ตุ้งแมงมุม ตุ้งพวงระย้า และพัฒนาตลาดผ้าทอ ให้มีเอกลักษณ์ประจำ อำเภอหนองบัวแดง เพื่อรองรับเส้นทางการท่องเที่ยวทางธรรมชาติและทางวัฒนธรรมที่ได้พัฒนาขึ้น อันเป็นเครือข่ายในการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างชุมชน สังคม เชื่อมโยงส่งเสริมซึ่งกันและกัน ให้มีการพัฒนาต่อยอดของความรู้ในด้านต่างๆ ได้อย่างต่อเนื่องให้ยั่งยืนต่อไป

คำสำคัญ: การพัฒนาชุมชน; การท่องเที่ยวทางธรรมชาติและวัฒนธรรม; จังหวัดชัยภูมิ

Abstract

The objectives of this research Plan were 1) to study the potential of tourist sites, 2) to develop tourist routes and activities, and 3) to develop communities for supporting tourism along natural and cultural tourist routes in Chaiya Phum Province. This research was mixed methods as Documentary, Survey, Qualitative, Quantitative and Participatory Action research in carrying out community development activities to support natural and cultural tourist routes. The samples were 800 people by using of questionnaires, the key informants were 110 expert persons by using of in-depth interview forms and conducting community development activities in the Ban Lad Wang Muang community area Nong Bua Daeng District Chaiya Phum Province to develop an area for supporting natural and cultural tourist routes.

The result found that:

1. Natural tourist sites in Chaiya Phum as: 1) Tat Ton National Park 2) Phu Laen Kha National Park 3) Sai Thong National Park and 4) Pa Hin Ngam National Park have potential in highest level. Cultural tourist sites in Chaiya Phum as: Wat Chaiyaphum Phithak (Pha Koeng) and Phra That Chaiyaphum have potential in highest level. Chao Pho Phaya

Lae Shrine, Dvaravati Buddha Image of Wat Khon Sawan and Phra Chao Ong Tue (Phu Phra) Wat Sila At have potential in highest level. Thai National History Museum (Swan Boat) of Wat Phaya Lae and Prang Ku have potential in middle level.

2. There are 6 developed natural and cultural tourist routes: 1) a route to pay homage to sacred objects and visit historical sites 2) a route to admire nature on the Phu Laen Kha mountain range 3) a route for sightseeing, paying homage and shopping 4) a route for sightseeing in national parks 5) the route from South to North and 6) the route from West to East. Natural and cultural tourist activities included: 1) paying homage to Buddhist Places 2) paying homage to monuments 3) admiring historical sites 4) traveling, playing and admiring nature and 5) sleeping in a joyful atmosphere.

3. To develop Ban Lad Wang Muang community in Nong Bua Daeng District and develop community products called “Tung Sai” “Tung Yai Maeng Mum” and “Tung Phuang Raya” and develop woven fabric patterns to be unique in Nong Bua Daeng District to support the natural and cultural tourist routes that have been developed which is a network for exchanging knowledge between communities, society, linking and promoting each other to have further development of knowledge in various fields continued to be sustainable.

Keywords: Community Development, Natural and cultural tourism, Chaiya Phum Province

1. บทนำ

การท่องเที่ยวโดยชุมชน (Community Based Tourism หรือ CBT) เป็นแนวคิดที่ประเทศต่างๆ ทั่วโลกนำมาจัดการในชุมชนท้องถิ่นตลอด 2 ทศวรรษที่ผ่านมา โดยรูปแบบของการจัดการโดยคนในชุมชนหรือเจ้าของพื้นที่ (Host Management) เช่น ประเทศญี่ปุ่น ฟิลิปปินส์ โดยได้ศึกษาและพบว่า การท่องเที่ยวโดยชุมชนเป็นต้นแบบของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ซึ่งมีองค์ประกอบสำคัญคือการมีส่วนร่วม การกระจายอำนาจ กระบวนการความร่วมมือ และความคิด

สร้างสรรค์ในกลุ่มสังคม การจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชนขยายตัวอย่างรวดเร็วและในอนาคตมีแนวโน้มที่จะเติบโตขึ้นเป็นเครือข่ายเชื่อมโยงภายในและภายนอกชุมชนมากขึ้น ทั้งนี้ รูปแบบของการจัดการโดยชุมชนถูกคาดหวังว่าเป็นวิธีการจัดการท่องเที่ยวแบบหนึ่งที่มีศักยภาพ โดยเน้นกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการและสนับสนุนการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและรวมทั้งทรัพยากรการท่องเที่ยวในตัวเอง (สุดถนอมตันเจริญ, 2560, หน้า 1-24) องค์การบริหารการพัฒนาพื้นที่พิเศษ เพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน

องค์การมหาชน (2565) ได้กำหนดแผนปฏิบัติการการท่องเที่ยวโดยชุมชนอย่างยั่งยืน พ.ศ. 2563-2565 ซึ่งเป็นยุทธศาสตร์การยกระดับการท่องเที่ยวไทยให้เกิดประโยชน์ต่อชุมชนการท่องเที่ยวโดยชุมชนอย่างยั่งยืน (Community-Based Tourism: CBT Thailand) เป็นแผนที่จะช่วยยกระดับให้การท่องเที่ยวเกิดประโยชน์ต่อชุมชน 5 กลยุทธ์สำคัญ ดังนี้

1. การพัฒนาคนและบุคลากรที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวโดยมุ่งเน้นการพัฒนาคนในชุมชนและท้องถิ่นเพื่อให้สามารถบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยวของตนเองได้

2. การเพิ่มมูลค่าทรัพยากรท้องถิ่นโดยมุ่งเน้นให้ชุมชนเข้าใจตัวเองว่ามีดีอะไรและต่อยอดนำเสนอจากทรัพยากรที่มี ไม่จำเป็นต้องสร้างสิ่งใหม่ๆ ที่อาจจะไม่ใช่อัตลักษณ์ของท้องถิ่น

3. การตลาดที่เหมาะสมกับชุมชนเพื่อแสวงหาลาดนักท่องเที่ยวที่เหมาะสมกับแต่ละชุมชน และสร้างความสามารถในการตอบสนองความต้องการของนักท่องเที่ยวโดยไม่เสียอัตลักษณ์ของชุมชน นอกจากนั้น เพื่อเชื่อมโยงผู้ประกอบการนำเที่ยวให้นำเสนอกิจกรรมการท่องเที่ยวโดยชุมชนที่เหมาะสมเพื่อช่วยเพิ่มมูลค่าเส้นทางการท่องเที่ยว

4. การสร้างความเข้มแข็งให้กับเครือข่ายมุ่งเน้นการพัฒนาศักยภาพชุมชนให้สามารถเชื่อมโยงแลกเปลี่ยนทรัพยากร ความรู้และประสบการณ์ร่วมกันเพื่อทำงานเป็นเครือข่ายภาคประชาชนที่เข้มแข็งได้ในระยะยาว โดยไม่จำเป็นต้องพึ่งพาการสนับสนุนของภาครัฐหรือภาคเอกชนเสมอไป

5. การประเมินผลด้วยตัวชี้วัดความสุขของชุมชนและนักท่องเที่ยวเนื่องจากวัตถุประสงค์

หลักในการพัฒนาการท่องเที่ยวเพื่อพัฒนาให้คนในชุมชนได้รับประโยชน์ ดังนั้นตัวชี้วัดความสำเร็จจึงไม่ใช่เพียงรายได้ที่เพิ่มขึ้นหรือนักท่องเที่ยวที่มากขึ้น แต่เป็นความอยู่ดีมีสุขในมิติต่างๆ ที่เกิดขึ้นจากการท่องเที่ยว ในขณะที่เดียวกันก็ต้องคำนึงถึงประสบการณ์ที่นักท่องเที่ยวจะได้รับเป็นการแลกเปลี่ยนของเจ้าบ้านและผู้มาเยือนที่เท่าเทียม มีความสุขร่วมกัน

จังหวัดชัยภูมิ เป็นจังหวัดในภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนล่าง มีภูมิศาสตร์จัดอยู่ในเขตภาคตะวันออกเฉียงเหนือด้านตะวันตก ชัยภูมิมีพื้นที่ภูเขาทางด้านตะวันตก อาทิ ภูเขียวกู พังเหยงภูกระแต โดยมีภูแล่นคาทางตอนกลางของจังหวัด ส่วนภูตะเภา ภูผาแดง และภูมิ่งอยู่ทางตะวันออก มีภูเขาเตี้ยทอดยาวจากทางใต้ถึงตอนกลางอีกด้วย อำเภอที่มีพื้นที่ป่าไม้มากที่สุดคือ หนองบัวแดง สภาพภูมิประเทศของชัยภูมิส่วนใหญ่เป็นพื้นที่ลอนลึกและภูเขา (สุทธิ เหล่าฤทธิ์ และคณะ, 2545, หน้า 198-199)

จังหวัดชัยภูมิจัดว่าเป็นเมืองสงบ มีแหล่งธรรมชาติที่สมบูรณ์งดงาม และมีแหล่งโบราณคดีเก่าแก่ จึงมีนักท่องเที่ยวนิยมเข้ามาท่องเที่ยว สร้างรายได้ให้กับประชาชนในพื้นที่ของจังหวัด โดยพิจารณาได้จากสถิติที่สำนักงานสถิติของจังหวัดชัยภูมิ คือ จำนวนนักท่องเที่ยวที่เข้ามาท่องเที่ยวในจังหวัดชัยภูมิ ปี 2555 จำนวน 1,074,779 คน ปี 2556 จำนวน 1,281,735 คน ปี 2557 จำนวน 1,313,150 คน ปี 2558 จำนวน 1,410,613 และ ปี 2559 จำนวน 1,497,063 คน (จังหวัดชัยภูมิ, 2564) แต่จากการที่มีนักท่องเที่ยวที่เดินทางมาท่องเที่ยวเป็น

จำนวนมากนั้น แม้ว่าเจ้าหน้าที่ผู้ดูแลจะปฏิบัติงานอย่างเต็มกำลังแล้วก็ตาม สิ่งที่กระทบตามมาคือความเสื่อมโทรมของธรรมชาติ และสิ่งที่ต้องยอมรับ คือ ธรรมชาติที่ถูกทำลายไปซึ่งไม่อาจจะฟื้นกลับขึ้นมาใหม่ได้ในเวลาอันสั้น และนอกจากนี้ ยังมีแหล่งธรรมชาติและวัฒนธรรมแห่งใหม่ที่ยังไม่ได้รับการสนับสนุนให้เป็นแหล่งท่องเที่ยว แหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติที่สำคัญในจังหวัดชัยภูมิ มีหลายแห่งตามเส้นทางแหล่งท่องเที่ยว เช่น อุทยานแห่งชาติป่าหินงาม อำเภอเทพสถิต ที่มีทุ่งดอกกระเจียวดอกสีชมพูงดงาม, มอหินขาว ตั้งอยู่ใกล้เขตอุทยานแห่งชาติภูแลนคา เป็นเสาหินและแท่งหิน เป็นปฏิมากรรมที่เกิดขึ้นเองโดยธรรมชาติ น้ำตกตาดโตนเป็นน้ำตกที่สวยงามตั้งอยู่ในอุทยานแห่งชาติตาดโตน มีน้ำไหลตลอดปี (สำนักงานจังหวัดชัยภูมิ, 2564 หน้า 44-46)

ดังนั้น จะเห็นได้ว่า การพัฒนาชุมชนเพื่อรองรับการท่องเที่ยวนับเป็นแนวทางหนึ่งที่จะเป็นการช่วยพัฒนาและส่งเสริมการท่องเที่ยวในพื้นที่ให้ดียิ่งขึ้น อันจะส่งผลดีต่อแหล่งท่องเที่ยวและการพัฒนาให้เป็นเส้นทางท่องเที่ยวและมีกิจกรรมส่งเสริมการท่องเที่ยวได้อย่างเหมาะสม คณะผู้วิจัยจึงสนใจที่จะทำการวิจัยการพัฒนาชุมชนเพื่อรองรับการท่องเที่ยวตามเส้นทางการท่องเที่ยวทางธรรมชาติและทางวัฒนธรรม โดยเริ่มต้นจากการวิจัยเกี่ยวกับการศึกษาศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยว การพัฒนาเส้นทางและกิจกรรมการท่องเที่ยว มาถึงการลงพื้นที่วิจัยเพื่อพัฒนาชุมชนเพื่อรองรับการท่องเที่ยวตามเส้นทางดังกล่าว ซึ่งผลการวิจัยนี้ จะเข้ามามีส่วนในการพัฒนา

ส่งเสริม กระตุ้นและสร้างความร่วมมือให้กับประชาชนในชุมชนได้พัฒนาชุมชนให้มีความมั่นคงอย่างยั่งยืนต่อไป

2. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติและวัฒนธรรมในจังหวัดชัยภูมิ
2. เพื่อพัฒนาเส้นทางและกิจกรรมการท่องเที่ยวทางธรรมชาติและวัฒนธรรมในจังหวัดชัยภูมิ
3. เพื่อพัฒนาชุมชนเพื่อรองรับการท่องเที่ยวตามเส้นทางท่องเที่ยวทางธรรมชาติและวัฒนธรรมในจังหวัดชัยภูมิ

3. วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ เป็นการวิจัยแบบผสมวิธี โดยทำการวิจัยเชิงปริมาณ ด้วยใช้วิธีการวิจัยเชิงสำรวจ ทำการวิจัยเชิงคุณภาพ ด้วยการสัมภาษณ์เชิงลึกผู้ให้ข้อมูลสำคัญ และทำการวิจัยเชิงปฏิบัติการ โดยปฏิบัติการลงพื้นที่ และจัดกิจกรรมพัฒนาชุมชนเพื่อรองรับการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมและธรรมชาติในจังหวัดชัยภูมิ จำนวน 1 พื้นที่ โดยมีการดำเนินการวิจัยดังนี้

1. ประชากรและกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ ประชาชนในจังหวัดชัยภูมิ จำนวน 1,118,750 คน (สำนักงานกลางทะเบียนราษฎรกระทรวงมหาดไทย, 2565) และค่านวนหากกลุ่มตัวอย่างที่เหมาะสมได้ จำนวน 400 คน ซึ่งกำหนดได้จากวิธีการหากลุ่มตัวอย่างที่เหมาะสมโดยใช้สูตรของ Taro Yamane (1973, p. 398) และใช้วิธีการ

สุ่มตัวอย่างแบบโควตา (Quota Sampling) (คณาจารย์มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2553, หน้า 220) ซึ่งได้มีกลุ่มอย่างจำนวน 2 กลุ่ม คือ 1) ผู้ตอบแบบสอบถามเกี่ยวกับการศึกษาศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติและวัฒนธรรมในจังหวัดชัยภูมิ จำนวน 400 คน และ 2) ผู้ตอบแบบสอบถามเกี่ยวกับการพัฒนาเส้นทางและกิจกรรมตามเส้นทางท่องเที่ยวทางธรรมชาติและวัฒนธรรมในจังหวัดชัยภูมิ จำนวน 400 คน

ผู้ให้ข้อมูลสำคัญในการสัมภาษณ์และสนทนากลุ่ม ได้แก่ พระสงฆ์, ผู้นำท้องถิ่น, ประชาชนชาวบ้าน/ผู้รู้ ผู้ที่เกี่ยวข้องกับรัฐ, ผู้ทรงคุณวุฒิทางด้านธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม และนักธุรกิจและนักท่องเที่ยว และจัดทำการสัมภาษณ์โดยการสนทนากลุ่มเฉพาะ จำนวน 110 คน โดยจำแนกผู้ให้ข้อมูลสำคัญและการสนทนากลุ่มเป็น 3 กลุ่มตามวัตถุประสงค์การวิจัย คือ 1) ผู้ให้ข้อมูลสำคัญและการสนทนากลุ่มเฉพาะในการศึกษาศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติและวัฒนธรรม จำนวน 50 คน 2) ผู้ให้ข้อมูลสำคัญในการพัฒนาเส้นทางและกิจกรรมตามเส้นทางท่องเที่ยวทางธรรมชาติและวัฒนธรรม จำนวน 30 คน และ 3) ผู้ให้ข้อมูลสำคัญในการพัฒนาพัฒนาชุมชนเพื่อรองรับการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมและธรรมชาติ จำนวน 30 คน

2. พื้นที่ในการดำเนินการวิจัย ได้แก่ แหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติและวัฒนธรรมในจังหวัดชัยภูมิ จำนวนทั้ง 11 แห่ง คือ 1) อุทยานแห่งชาติน้ำตกตาดโตน ตำบลนาฝาย อำเภอเมือง

ชัยภูมิ 2) อุทยานแห่งชาติภูแลนคา ตำบลห้วยต้อน อำเภอเมืองชัยภูมิ 3) อุทยานแห่งชาติไทรทอง ตำบลวังตะเฒ่า อำเภอหนองบัวระเหว 4) อุทยานแห่งชาติป่าหินงาม ตำบลบ้านไร่ อำเภอเทพสถิต 5) ศาลเจ้าพ่อพญาแล ตำบลในเมือง อำเภอเมืองชัยภูมิ 6) ปรากฏภู บ้านหนองบัว ตำบลในเมือง อำเภอเมืองชัยภูมิ 7) ภูพระ (พระเจ้าองค์ตื้อ) วัดศิลาอาสน์ อำเภอเมืองชัยภูมิ 8) พระพุทธรูปใหญ่สมัยทวารวดี พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติโบราณที่วัดคอนสวรรค์ อำเภอคอนสวรรค์ 9) พระธาตุชัยภูมิ หรือพระมหาธาตุรัชมงคลเจดีย์สิริชัยภูมิ ตำบลเก่า ย่าดี อำเภอแก้งคร้อ 10) พิพิธภัณฑสถานประวัติศาสตร์ชาติไทย (เรือหงส์) วัดพญาแล ตำบลนาฝาย อำเภอเมืองชัยภูมิ 11) วัดชัยภูมิพิทักษ์ (ผาเกิ้ง) ตำบลกุดชุมแสง อำเภอหนองบัวแดง และนอกจากนี้ยังมีพื้นที่ชุมชนบ้านลาดวังม่วง อำเภอหนองบัวแดง เป็นพื้นที่ปฏิบัติการการพัฒนาชุมชนเพื่อรองรับการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมและธรรมชาติในจังหวัดชัยภูมิ จำนวน 1 แห่ง

3. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย แบ่งออกเป็น 3 ชุดจำแนกตามวัตถุประสงค์การวิจัย คือ ชุดที่ 1 เป็นเครื่องมือการวิจัยเพื่อศึกษาศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติและวัฒนธรรมในจังหวัดชัยภูมิ จำนวน 5 ประเภท คือ 1) แบบสำรวจ 2) แบบประเมิน 3) แบบสอบถาม 4) แบบสัมภาษณ์ และ 5) แบบบันทึกการสนทนากลุ่ม ชุดที่ 2 เป็นเครื่องมือการวิจัยเพื่อพัฒนาเส้นทางและกิจกรรมการท่องเที่ยวตามเส้นทางท่องเที่ยวทางธรรมชาติและทางวัฒนธรรมในจังหวัดชัยภูมิ จำนวน 3 ประเภท คือ 1) แบบสำรวจ 2) แบบสอบถาม และ

3) แบบสัมภาษณ์ ชุดที่ 3 เป็นเครื่องมือการวิจัยเชิงปฏิบัติการ เพื่อการพัฒนาชุมชนเพื่อรองรับการท่องเที่ยวตามเส้นทางท่องเที่ยวทางธรรมชาติและวัฒนธรรม จังหวัดชัยภูมิ จำนวน 4 ประเภท คือ 1) แบบสอบถาม (เพื่อการสำรวจเบื้องต้นในการพัฒนาชุมชน) 2) แบบสัมภาษณ์ และ 3) แบบสังเกต

4. การเก็บรวบรวมข้อมูล ผู้วิจัยได้จำแนกวิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลออกเป็น 3 ส่วน คือ 1) การเก็บรวบรวมข้อมูลเชิงเอกสาร โดยคณะผู้วิจัยได้ศึกษาเอกสารแบบสามเส้า (Triangulation) คือ 1) ข้อมูลจากแหล่งข้อมูลภาครัฐ เช่น สำนักงานการท่องเที่ยวจังหวัดชัยภูมิ 2) ข้อมูลจากการศึกษาภาคสนาม และ 3) ข้อมูลจากเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง 2) การเก็บรวบรวมข้อมูลภาคสนาม โดยคณะผู้วิจัยได้จัดทำหนังสือขออนุญาตในการเก็บข้อมูลถึงผู้ตอบแบบสอบถามการวิจัย ผู้ให้สัมภาษณ์เชิงลึกและการสนทนากลุ่ม แจ้งความประสงค์ในการเก็บรวบรวมข้อมูล กำหนดนัดหมายวันเวลาที่ จะดำเนินการสัมภาษณ์ ดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลตามที่กำหนดไว้โดยวิธีการบันทึกข้อมูลจดบันทึก สังเกตพฤติกรรมกับผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

5. การวิเคราะห์ข้อมูล ผู้วิจัยได้จำแนกวิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลออกเป็น 3 ส่วน คือ 1) การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณ คณะผู้วิจัยดำเนินการวิเคราะห์ข้อมูล โดยใช้โปรแกรมคอมพิวเตอร์สำเร็จรูป โดยใช้สถิติจำนวนร้อยละ ค่าเฉลี่ย (\bar{X}) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) พร้อมทั้งแปลผลตามเกณฑ์ที่กำหนด นำเสนอผลการวิเคราะห์ในรูปแบบของความเรียงประกอบตาราง 2) การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ ดำเนินการวิเคราะห์ข้อมูลด้วย

วิธีการแบบสามเส้าเป็นการใช้ข้อมูลจาก 3 กลุ่ม ยืนยันกัน โดยนำข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์เชิงลึกและการสังเกตมาตรวจสอบและคัดสรรเฉพาะข้อมูลที่ตรงกัน ส่วนข้อมูลที่ไม่ตรงกันไปนำมาหาข้อมูลเพิ่มเติมถึงสาเหตุของข้อมูลที่ไม่ตรงกัน หลังจากนั้น คณะผู้วิจัยนำข้อมูลที่ได้มาประกอบกับผลการวิจัยเชิงปริมาณ นำมาจัดหมวดหมู่แล้วตีความแปลความ แล้วนำมาวิเคราะห์ข้อมูลด้วยวิธีการพรรณนาตามหลักอุปนัย

4. สรุปผลการวิจัย

1. การศึกษาศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติและวัฒนธรรม ในจังหวัดชัยภูมิ พบว่า

1.1 ประชาชนมีความคิดเห็นต่อระดับศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติและวัฒนธรรมในจังหวัดชัยภูมิ โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 4.33$) เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านโดยเรียงลำดับจากมากไปหาน้อย คือ ด้านศิลปวัฒนธรรม และธรรมชาติของแหล่งท่องเที่ยว รองลงมา ได้แก่ ด้านการบริหารจัดการสิ่งอำนวยความสะดวกและความปลอดภัย ด้านลักษณะทางกายภาพของแหล่งท่องเที่ยว ด้านเศรษฐกิจสังคมและการมีส่วนร่วมของชุมชนใกล้เคียง และด้านการรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมของแหล่งท่องเที่ยว ตามลำดับ

1.2 แหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติในจังหวัดชัยภูมิ ซึ่งเป็นอุทยานแห่งชาติทั้ง 4 แห่ง มีศักยภาพอยู่ในระดับสูงที่สุด ได้แก่ 1) อุทยานแห่งชาติตาดโตน มีศักยภาพคิดเป็นร้อยละ 92.14 2) อุทยานแห่งชาติไทยทอง มีศักยภาพคิดเป็นร้อยละ

90.71 3) อุทยานแห่งชาติป่าหินงาม มีศักยภาพคิดเป็นร้อยละ 87.14 และ 4) อุทยานแห่งชาติภูแลนคา มีศักยภาพคิดเป็นร้อยละ 84.28 จัดได้ว่าเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่มีลักษณะทางธรรมชาติที่สมบูรณ์ ไม่ถูกตัดแปลงจากมนุษย์ มีสิ่งปลูกสร้างขึ้นภายในแหล่งท่องเที่ยวบ้างตามความเหมาะสมเพื่ออำนวยความสะดวกให้กับนักท่องเที่ยวและเพิ่มความสวยงามภายในแหล่งท่องเที่ยว นับได้ว่าเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่มีความสวยงามตามธรรมชาติมีคุณค่าและสิ่งดึงดูดใจสำหรับนักท่องเที่ยวได้มีลักษณะที่ใกล้เคียงกัน เช่น กิจกรรมเล่นน้ำสำหรับอุทยานที่มีแหล่งน้ำ กิจกรรมเกี่ยวกับการเดินสำรวจเส้นทางศึกษาธรรมชาติ กิจกรรมการพักผ่อนกลางแจ้ง กลางเต็นท์นอนสัมผัสบรรยากาศทางธรรมชาติ กิจกรรมชมวิวยิวทัศน์ มีผู้ดูแลรับผิดชอบที่ชัดเจนและมีการประชาสัมพันธ์เชิญชวนให้นักท่องเที่ยวเข้ามาเยี่ยมชมแหล่งท่องเที่ยวได้อย่างต่อเนื่องและยังคงรักษาความเป็นธรรมชาติของแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติไว้ได้อย่างเหมาะสม อีกทั้งยังมีความสะดวกในการเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยว มีสิ่งอำนวยความสะดวกในแหล่งท่องเที่ยว และมีการบริหารจัดการในแหล่งท่องเที่ยวเป็นอย่างดีและเปิดโอกาสให้ประชาชนในท้องถิ่นเข้ามามีส่วนร่วมในแหล่งท่องเที่ยวอย่างเหมาะสม

1.3 แหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมในจังหวัดชัยภูมิ มีศักยภาพในระดับสูงที่สุด จำนวน 2 แห่ง ได้แก่ วัดชัยภูมิพิทักษ์ (ผาเกิ้ง) คิดเป็นร้อยละ 92.14 และพระธาตุชัยภูมิ คิดเป็นร้อยละ 86.43 แหล่งท่องเที่ยวที่มีศักยภาพที่อยู่ในระดับสูงจำนวน 3 แห่ง ได้แก่ ศาลเจ้าพ่อพญาแล คิดเป็น

ร้อยละ 80.00 พระพุทธรูปใหญ่สมัยทวารวดีคิดเป็นร้อยละ 73.57 และพระเจ้าองค์ตื้อ (ภูพระ) คิดเป็นร้อยละ 70.71 และแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมที่มีศักยภาพอยู่ในระดับปานกลางจำนวน 2 แห่ง ได้แก่ พิพิธภัณฑสถานประวัติศาสตร์ชาติไทย (เรือหงส์) วัดพญาแล คิดเป็นร้อยละ 63.57 และปราสาทภู่ คิดเป็นร้อยละ 56.43 ตามลำดับ

2. การพัฒนาเส้นทางและกิจกรรมการท่องเที่ยวทางธรรมชาติและวัฒนธรรมในจังหวัดชัยภูมิ พบว่า

2.1 การพัฒนาเส้นทางการท่องเที่ยวตามแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติและทางวัฒนธรรมในจังหวัดชัยภูมิ มีจำนวน 6 เส้นทาง ประกอบด้วยเส้นทางที่ 1 เส้นทางท่องเที่ยวไหว้พระสักการะสิ่งศักดิ์สิทธิ์และชมแหล่งประวัติศาสตร์ โดยเริ่มจาก 1) ศาลเจ้าพ่อพญาแล 2) ปราสาท 3) พระเจ้าองค์ตื้อ (ภูพระ) วัดศิลาอาสน์ และ 4) หลวงพ่อใหญ่ทวารวดีและพิพิธภัณฑสถานโบราณคดี วัดคอนสวรรค์ เส้นทางที่ 2 เส้นทางท่องเที่ยวชื่นชมธรรมชาติบนเทือกเขาภูแลนคา โดยเริ่มจาก 1) น้ำตกตาดโตน 2) มอหินขาว 3) ผาหัวนาค และ 4) พระธาตุชัยภูมิ เส้นทางที่ 3 เส้นทางท่องเที่ยว “เที่ยวชม เที่ยวไหว้ และเที่ยวซ้อบ” โดยเริ่มจาก 1) ศาลเจ้าพ่อพญาแล 2) ปราสาท 3) พระเจ้าองค์ตื้อ 4) พิพิธภัณฑสถานประวัติศาสตร์ชาติไทย (เรือหงส์) 5) อุทยานแห่งชาติภูแลนคา 6) วัดชัยภูมิพิทักษ์ (ผาเกิ้ง) และ 7) ชุมชนบ้านลาดวังม่วง (ชุมชนวัฒนธรรมดีเด่น) อำเภอหนองบัวแดง, เส้นทางที่ 4 เส้นทางเที่ยวชม “อุทยานชาติและอุทยานธรรม” โดยเริ่มจาก 1) อุทยานแห่งชาติป่าหินงาม 2) อุทยานแห่งชาติไทรทอง 3) ชุมชน

บ้านลาดวังม่วง (ชุมชนวัฒนธรรมดีเด่น) (พักค้าง) 5) อุทยานแห่งชาติภูแลนคา 6) น้ำตกตาดโตน 7) มอหินขาว 8) ผาห้วยนาค และ 9) พระธาตุชัยภูมิ, เส้นทางที่ 5 เส้นทางท่องเที่ยวจากทิศใต้สู่ทิศเหนือ โดยเริ่มจาก 1) ศาลเจ้าพ่อพญาแล 2) ปรางกู 3) พระเจ้าองค์ตื้อ 4) น้ำตกตาดโตน (พักค้าง) 5) มอหินขาว 6) ผาห้วยนาค และ 7) พระธาตุชัยภูมิ, เส้นทางที่ 6 เส้นทางท่องเที่ยวจากตะวันตกสู่ตะวันออก โดยเริ่มจาก 1) อุทยานแห่งชาติป่าหินงาม 2) อุทยานแห่งชาติไทรทอง 3) ชุมชนบ้านลาดวังม่วง (ชุมชนวัฒนธรรมดีเด่น) (พักค้าง) 4) วัดชัยภูมิพิทักษ์ (ผาเกิ้ง) 5) อุทยานแห่งชาติภูแลนคา 6) พิพิธภัณฑสถานประวัติศาสตร์ชาติไทย (เรือหงส์) 7) พระเจ้าองค์ตื้อ 8) หลวงพ่อใหญ่ทวารวดีและพิพิธภัณฑสถานโบราณคดี วัดคอนสวรรค์

2.2 การพัฒนากิจกรรมการท่องเที่ยวตามแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติและทางวัฒนธรรมในจังหวัดชัยภูมินั้น ประกอบด้วย 1) กิจกรรมไหว้สิ่งศักดิ์สิทธิ์ 2) กิจกรรมสักการะผู้มีพระคุณ 3) กิจกรรมชื่นชมแหล่งประวัติศาสตร์ 4) กิจกรรมเที่ยว เล่น ชมธรรมชาติให้ดูดีเยี่ยม และ 5) กิจกรรมนอนสัมผัสกับบรรยากาศอย่างเบิกบาน

3. การพัฒนาชุมชนเพื่อการรองรับเส้นทางท่องเที่ยวทางธรรมชาติและทางวัฒนธรรมในจังหวัดชัยภูมิ พบว่า พื้นที่ชุมชนบ้านลาดวังม่วงอำเภอหนองบัวแดง จังหวัดชัยภูมิ เป็นพื้นที่ที่มีศักยภาพพัฒนาชุมชนเพื่อรองรับการท่องเที่ยวได้เป็นอย่างดี เป็นชุมชนจุดศูนย์กลางของเส้นทางท่องเที่ยวทางธรรมชาติวัฒนธรรมที่นักท่องเที่ยวสามารถแวะพัก ซื้อสินค้าชุมชนของฝากและทำ

กิจกรรมต่างๆ ผู้วิจัยจึงดำเนินการพัฒนากิจกรรมและพัฒนาผลิตภัณฑ์ชุมชนแบบมีส่วนร่วม 3 ส่วน คือ

3.1 พัฒนากิจกรรมชุมชนนอกระบบ บ้านน้อมอง หลังบ้านนากิน

3.2 พัฒนาพื้นที่เส้นทางวัฒนธรรม โดยทำกิจกรรมพัฒนาชุมชนให้เป็นเส้นทางสายวัฒนธรรม มีกิจกรรมหลายหลาย คือ (1) กิจกรรมทำบุญตักบาตรพระสงฆ์ในตอนเช้า (2) พัฒนาพื้นที่เป็นศูนย์สาธิตและจำหน่ายผลิตภัณฑ์ของชุมชน มีบูธขายของที่เป็นผลิตภัณฑ์ของชุมชน เช่น ผ้าไหม ผ้าฝ้าย ผ้าทอมือกระเป๋าลายผ้าข้าวม้า ตุงสาย ตุงแมงมุมระย้า ตระกล้าสานไม้ไผ่ ผักสด ผลไม้ปลอดสารพิษ (3) จัดทำป้ายขนาดใหญ่แสดงองค์ความรู้เกี่ยวกับประวัติความเป็นมา ของอำเภอหนองบัวแดง และความรู้เกี่ยวกับงานบุญกระฐูป และองค์ความรู้ในการทำกระฐูปและตุง (4) สร้างศูนย์สาธิตและจำหน่ายผลิตภัณฑ์ของชุมชน จะมีพื้นที่ฝึกอบรมอาชีพให้แก่สมาชิกของชุมชนและประชาชนทั่วไปที่สนใจ

3.3 พัฒนาผลิตภัณฑ์ชุมชนเพื่อการรองรับเส้นทางท่องเที่ยวทางธรรมชาติและทางวัฒนธรรม ผลการวิจัยพบว่า เนื่องจากชุมชนได้มีผลิตภัณฑ์ที่ทำกันในชุมชนอยู่แล้ว แต่รูปแบบยังไม่ได้รับการยอมรับ ได้มีการประชุม ปรึกษาหารือกัน เพื่อพัฒนาผลิตภัณฑ์ให้มีจุดเด่น ซึ่งก็ไม่เป็นการยากเพราะชาวบ้านมีพื้นฐานทางฝีมือหัตถกรรมอยู่แล้ว ผลิตภัณฑ์ของชุมชนที่ได้พัฒนาใหม่คือการทำ ตุงแมงมุมระย้า ตุงสาย ให้มีสีสดใส งดงาม อีกทั้งได้สร้างลวดลายผ้าทอขึ้นมาใหม่ เรียกว่าลายกระฐูป เพื่อให้เป็นลวดลายที่เป็นเอกลักษณ์ของผ้าไหมผ้า

ฝ่ายของชาวหนองบัวแดง

5. อภิปรายผลการวิจัย

การวิจัยเรื่อง การพัฒนาชุมชนเพื่อรองรับ การท่องเที่ยวทางธรรมชาติและวัฒนธรรมใน จังหวัดชัยภูมิอย่างยั่งยืน คณะผู้วิจัยมีประเด็นที่จะ นำมาอภิปรายผล ดังต่อไปนี้

1. ศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติ ในจังหวัดชัยภูมิ ผลการวิจัยพบว่า แหล่งท่องเที่ยว ทางธรรมชาติ มีศักยภาพอยู่ในระดับสูงที่สุด ที่เป็น เช่นนี้อภิปรายได้ว่า แหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติ ในจังหวัดชัยภูมิทั้ง 4 แหล่งนั้น เป็นแหล่งท่องเที่ยว ที่จัดตั้งขึ้นโดยอุทยานแห่งชาติ อันเป็นหน่วยงาน ราชการ มีระเบียบ ระบบการบริหารงาน และงบประมาณแผ่นดินที่สามารถนำมาพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติได้อย่างต่อเนื่องและยังคงอยู่ อย่างยั่งยืนในปัจจุบัน การดำเนินกิจกรรมต่างๆ มีการดำเนินการอย่างต่อเนื่องและดำเนินการเป็น เครือข่ายที่ดี ทั้งนี้เพราะพื้นที่ในเขตจังหวัดชัยภูมิ ส่วนใหญ่เป็นพื้นที่ที่มีความอุดมสมบูรณ์ด้วย ทรัพยากรธรรมชาติและมีความเหมาะสมกับการ เป็นแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติได้เป็นอย่างดี ซึ่งผลการวิจัยนี้สอดคล้องกับงานวิจัยของนิภารัตน พุทฺธสงกรานต์ (2549, หน้า 27-37) ที่ได้ทำการ วิจัยเรื่อง ศักยภาพของจังหวัดราชบุรีในการจัดการ ท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน พบว่า (1) ศักยภาพของแหล่ง ท่องเที่ยวจังหวัดราชบุรีอยู่ในระดับสูง โดยมีแหล่ง ท่องเที่ยวทางธรรมชาติ (การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ การท่องเที่ยวเชิงเกษตร การท่องเที่ยวเชิงธรณี วิทยาและศิลปาสัญจร) และทางวัฒนธรรม (การท่องเที่ยว

เที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ประเพณี และการท่องเที่ยววิถีชนบท) ซึ่งมีอยู่ใน ทุกพื้นที่ (2) ศักยภาพขององค์ประกอบการท่องเที่ยวทุกอำเภอของจังหวัดราชบุรีมีความพร้อมที่ จะให้บริการทางด้านคมนาคมขนส่ง ที่พักแรม อาหารและภัตตาคาร ร้านขายของที่ระลึก ตลอดจน ความปลอดภัย (3) ศักยภาพของกลไกของ จังหวัดราชบุรีที่ประกอบด้วย ผู้นำส่วนจังหวัด ผู้นำท้องถิ่น ผู้ประกอบการเอกชน และประชาชน ทุกอำเภอ มีศักยภาพในระดับสูงในการเสริมสร้าง ศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยวในท้องถิ่นอย่างยั่งยืน และดึงดูดให้นักท่องเที่ยวไปใช้บริการได้ทุกฤดูกาล (4) ศักยภาพในด้านการจัดการ พบว่า มีการประสาน ความร่วมมือและเสริมสร้างศักยภาพด้านการจัดการ ท่องเที่ยวระหว่างผู้นำส่วนจังหวัด ผู้นำท้องถิ่น ผู้ประกอบการเอกชน และภาคประชาชนในทุก อำเภอของจังหวัดราชบุรีในระดับสูง (5) ศักยภาพ ด้านบริการข้อมูลด้านท่องเที่ยว ป้ายบอกทางแหล่ง ท่องเที่ยว แผนที่แหล่งท่องเที่ยว ข้อมูล ท่องเที่ยว คู่มือแหล่งท่องเที่ยว การให้บริการข้อมูลแหล่งท่องเที่ยวทางอินเทอร์เน็ต ปรากฏว่าอยู่ในระดับที่สูง นอกจากนั้นวิธีการเสริมสร้างศักยภาพของจังหวัด ราชบุรี ได้แก่ การประสานความร่วมมือระหว่าง ภาครัฐกับภาคเอกชน และภาคประชาชนอย่างเข้ม แข็งและจริงจังจะทำให้บรรลุเป้าประสงค์ได้โดย ภาพรวม

2. ศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม ในจังหวัดชัยภูมิ ผลการวิจัยพบว่า แหล่งท่องเที่ยว ทางวัฒนธรรมที่อยู่ในระดับสูงที่สุด จำนวน 2 แห่ง คือ วัดชัยภูมิพิทักษ์ (ผาเกิ้ง) และพระธาตุชัยภูมิ,

มีศักยภาพที่อยู่ในระดับสูง จำนวน 3 แห่ง คือ ศาลเจ้าพ่อพญาแล, พระพุทธรูปใหญ่สมัยทวารวดี และพระเจ้าองค์ตื้อ (ภูประ) และมีศักยภาพอยู่ในระดับปานกลาง จำนวน 2 แห่ง ได้แก่ พิพิธภัณฑสถานประวัติศาสตร์ชาติไทย (เรือหงส์) วัดพญาแล และปราสาทคู ตามลำดับ ที่เป็นเช่นนี้อธิบายได้ว่า แหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมในจังหวัดชัยภูมิ ที่มีศักยภาพแตกต่างกันไปโดยจะเห็นได้ว่า แหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมที่มีศักยภาพสูงนั้นเพราะเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่มีชื่อเสียงระดับจังหวัด เป็นที่ยอมรับ และมีชื่อเสียงมาเป็นระยะเวลา มีลักษณะที่ตั้งอยู่ในพื้นที่ที่โดดเด่นอยู่ในสภาพแวดล้อมที่ร่มรื่นสามารถดึงดูดใจให้นักท่องเที่ยวมาท่องเที่ยวในพื้นที่เป็นจำนวนมาก สำหรับแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมที่มีศักยภาพอยู่ในระดับสูง 3 แห่ง (ศาลเจ้าพ่อพญาแล, หลวงพ่อใหญ่สมัยทวารวดี วัดคอนสวรรค์ และพระเจ้าองค์ตื้อ (ภูประ วัดศิลาอาสน์) จะเห็นได้ว่า เป็นแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมที่มีชื่อเสียง มีคุณค่าทางประวัติศาสตร์ และเป็นโบราณสถาน มีความสำคัญอย่างยิ่งสำหรับประชาชนในท้องถิ่นจึงทำให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวที่ได้รับความนิยม เข้าถึงได้ง่ายสะดวกในการเดินทาง ไปเคารพสักการะ แต่ในด้านแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมอีก 2 แห่ง คือ พิพิธภัณฑสถานประวัติศาสตร์ชาติไทย (เรือหงส์) นี้ ยังไม่เป็นที่รู้จักของประชาชนทั่วไปมากนัก และส่วนปราสาทคูนั้น จะเห็นได้ว่า แหล่งท่องเที่ยวเป็นที่รู้จักของประชาชนทั่วไป แต่เนื่องจากเป็นพื้นที่แหล่งโบราณสถาน อยู่ในความรับผิดชอบของกรมศิลปากรและเทศบาลเมืองชัยภูมิ ซึ่งมีการวางระบบการบริหารจัดการในพื้นที่

น้อยเกินไป จึงทำให้มีศักยภาพอยู่ในระดับปานกลางเท่านั้น ซึ่งผลการวิจัยนี้สอดคล้องกับผลการวิจัยของศิลาวัฒน์ ชัยวงษ์ และคณะ (2563) ที่ได้ทำการวิจัยเรื่อง การพัฒนาเส้นทางท่องเที่ยวเชิงศิลปะของกลุ่มจังหวัดลำนานา พบว่า ศักยภาพการท่องเที่ยวศิลปะเชิงสร้างสรรค์ของกลุ่มจังหวัดลำนานา ด้านสิ่งดึงดูดใจทางการท่องเที่ยว พบว่า ประวัติความเป็นมาของศิลปกรรม ศิลปะพื้นบ้าน และพุทธศิลปกรรมในลำนานา เช่น จิตรกรรม ประติมากรรม และสถาปัตยกรรม สามารถสะท้อนความเป็นเอกลักษณ์ของลำนานา ด้านสิ่งอำนวยความสะดวกทางการท่องเที่ยว พบว่า มีบริการร้านค้า ร้านอาหารเพียงพอต่อความต้องการของนักท่องเที่ยวการจัดสถานที่นั่งพักผ่อนของนักท่องเที่ยวมีเพียงพอ ด้านการเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยว พบว่า สภาพเส้นทางเดินทางถึงแหล่งท่องเที่ยว มีความปลอดภัย การแสดงข้อมูลการเดินทางในระบบออนไลน์มีความชัดเจน ด้านกิจกรรมทางการท่องเที่ยว พบว่า กิจกรรมทางการท่องเที่ยวสามารถก่อให้เกิดการสืบสานวัฒนธรรมประเพณีมีการจัดกิจกรรมบ่อยครั้งในแต่ละปี และกิจกรรมทางการท่องเที่ยวสามารถสะท้อนเอกลักษณ์เฉพาะตนทางวัฒนธรรม และ ด้านการบริหารจัดการท่องเที่ยว พบว่า การมีส่วนร่วมระหว่างหน่วยงานภาครัฐ ภาคเอกชน ภาคชุมชนในการกำหนดนโยบาย การพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว และการสร้างโอกาสให้ชุมชนหารรายได้จากกิจกรรมท่องเที่ยว และยังสอดคล้องกับผลการวิจัยของธนากรทองธรรมสิริ (2563) ที่ได้การศึกษาเรื่อง ศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยวชุมชนสามสิบห้องของชาวจีน

โบราณ อำเภอเมือง จังหวัดบุรีรัมย์ พบว่า ศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยวชุมชนสามสิบห้องโดยรวมทั้ง 5 ด้าน พบว่า ด้านสิ่งดึงดูดใจ ด้านความสามารถในการเข้าถึง ด้านสิ่งอำนวยความสะดวก, ด้านกิจกรรม และ 5) ด้านการตระหนักรับรู้ อยู่ในระดับมาก จากผลการศึกษาดังกล่าว ชุมชนสามสิบห้องควรร่วมมือกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ในการปรับปรุงรูปแบบสถาปัตยกรรมแบบจีนโบราณให้ตรงตามเอกลักษณ์ที่มีมาแต่โบราณ ปรับปรุงทัศนียภาพโดยรอบให้มีความสวยงาม อีกทั้งควรเพิ่มปริมาณรถโดยสารที่ให้บริการและรถเช่ารวมทั้งหอน้ำให้เพียงพอแก่นักท่องเที่ยว

3. การพัฒนาเส้นทางและกิจกรรมการท่องเที่ยวทางธรรมชาติและวัฒนธรรมในจังหวัดชัยภูมิ ผลการวิจัยพบว่า แหล่งท่องเที่ยวในจังหวัดชัยภูมิ สามารถจัดประเภทของแหล่งท่องเที่ยวได้เพียง 2 ประเภท คือ แหล่งท่องเที่ยวทางประวัติศาสตร์ และท่องเที่ยวทางธรรมชาติ แหล่งท่องเที่ยวด้านวัฒนธรรม จากสถานที่ท่องเที่ยวหลักหรือมีชื่อเสียงในจังหวัดชัยภูมิ จำนวน 11 แห่ง ซึ่งสอดคล้องกับผลงานของอนุรักษ์ ปัญญาวัฒน์ (2542) กล่าวว่า การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม หมายถึง การท่องเที่ยวที่มุ่งเสนอลักษณะทางวัฒนธรรม ประวัติศาสตร์ โบราณคดี และสถานที่ต่างๆ ที่มนุษย์สร้างขึ้น และเกี่ยวเนื่องกับความเป็นอยู่ของสังคม เป็นการท่องเที่ยวในเชิงการให้ความรู้และความภาคภูมิใจ มีลักษณะเป็นการเดินทางท่องเที่ยวที่ครอบคลุมทุกแง่มุมของการท่องเที่ยวที่มนุษย์สามารถศึกษาถึงวิถีชีวิตและความนึกคิดซึ่งกันและกัน ดังนั้นการนำเสนอเส้นทางท่องเที่ยวโดยใช้หลักของ

การจัดเส้นทางสัญจรเพื่อการท่องเที่ยว โดยนำผลการวิจัยในครั้งนี้มาจัดเส้นทางท่องเที่ยวตามความต้องการของนักท่องเที่ยวแบบเน้นเฉพาะและแบบผสมผสาน โดยดำเนินการกำหนดเส้นทางและอาศัยข้อมูล พฤติกรรมการท่องเที่ยวของนักท่องเที่ยว มาประกอบการจัดเส้นทาง โดยการจัดเส้นทางท่องเที่ยว ตามที่ เฉชา บุญคำ (2539, หน้า 1) เสนอไว้ว่า ควรจัดเส้นทางให้มีความแตกต่างกันขึ้นอยู่กับความสนใจของนักท่องเที่ยว โดยนักท่องเที่ยวส่วนใหญ่ ชื่นชอบการท่องเที่ยวตามแหล่งท่องเที่ยว ทางธรรมชาติ มากที่สุดเป็นอันดับ 1 รองลงมาเป็นแหล่งท่องเที่ยวทางประวัติศาสตร์ เป็นอันดับ 2 อันดับที่ 2 เป็นแหล่งท่องเที่ยวทางวิถีชีวิตท้องถิ่น โดยผู้วิจัยพยายามจัดสถานที่ท่องเที่ยวให้ครบ ตามประเภทของแหล่งท่องเที่ยวทั้ง 3 ประเภท โดยนักท่องเที่ยวส่วนใหญ่ใช้เวลาในการท่องเที่ยว แบบไปเช้า – เย็นกลับ และใช้เวลา 1 วัน ดังนั้นเส้นทางที่ใช้ในการเดินทางท่องเที่ยวจึงไม่ไกลมากนัก อีกทั้งสถานที่ท่องเที่ยวก็มีจำนวนไม่มากจนเกินไป

4. การพัฒนาชุมชนเพื่อการรองรับเส้นทางท่องเที่ยวทางธรรมชาติและทางวัฒนธรรมในจังหวัดชัยภูมิ พบว่า ผู้วิจัยจึงดำเนินการพัฒนา กิจกรรมและพัฒนาผลิตภัณฑ์ชุมชนแบบมีส่วนร่วมในพื้นที่ชุมชนบ้านลาดวังม่วง อำเภอหนองบัวแดง จังหวัดชัยภูมิ โดยทำการพัฒนากิจกรรมใน 3 ส่วน คือ 1) พัฒนากิจกรรมชุมชนนำอยู่ บ้านนำมอง หลังบ้านนำกิน 2) พื้นฟูถนนเส้นทางวัฒนธรรม โดยทำกิจกรรมพัฒนาชุมชนให้เป็นเส้นทางสายวัฒนธรรม มีกิจกรรมหลายหลาย 3) พัฒนา

ผลิตภัณฑ์ชุมชนเพื่อการรองรับเส้นทางการท่องเที่ยวทางธรรมชาติและทางวัฒนธรรม ได้พัฒนาผลิตภัณฑ์ของชุมชนที่ได้พัฒนาใหม่ คือ การทำตุ้งแกมมูมระย้า ตุ้งสายให้มีสีสดใสงดงาม และมีการพัฒนาลวดลายผ้าทอขึ้นมาใหม่ เรียกว่า “ลายกระชูป” เพื่อให้เป็นลวดลายที่เป็นเอกลักษณ์ของผ้าไหมผ้าฝ้ายของชาวหนองบัวแดง จะเห็นได้ว่าเป็นการพัฒนาผลิตภัณฑ์เพื่อเพิ่มมูลค่า สร้างอัตลักษณ์ชุมชนและสร้างมรดกทางวัฒนธรรมให้กับชุมชน ซึ่งผลการวิจัยนี้สอดคล้องกับงานวิจัยของพระครูวัชรสุวรรณพร (ลูกซุบ เกตุเขียว) และคณะ (2562) ที่ได้วิจัยเรื่อง การผลิตผลิตภัณฑ์ท้องถิ่น: คุณค่าอัตลักษณ์และการสร้างมูลค่าเพิ่มด้วยวัฒนธรรมชุมชน พบว่า การพัฒนาผลิตภัณฑ์จากต้นตาลสร้างมูลค่าเพิ่มให้ท้องถิ่นด้วยอัตลักษณ์ชุมชน เนื่องจากผลิตภัณฑ์ท้องถิ่นนั้นถือเป็นมรดกทางวัฒนธรรมในแต่ละชุมชนยังคงมีการรักษาไว้แต่อยู่อย่างกระจัดกระจายและลดจำนวนลงอย่างมาก โดยเฉพาะการลดจำนวนลงของต้นตาลในท้องถิ่น ส่วนมากมีผลมาจากการย้ายถิ่นที่อยู่อาศัย สวนบางแห่งถูกทิ้งร้าง และสวนบางแห่งถูกปรับเปลี่ยนแปลงเพื่อสนองความต้องการตามวิถีชีวิตที่ทันสมัย

6. ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย
 - 1.1 ควรกำหนดให้มโนนโยบายในการจัดการทรัพยากรแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติและวัฒนธรรมในแต่ละชุมชน ในลักษณะเชิงสร้างสรรค์สร้างอัตลักษณ์ความเป็นชุมชน โดยอาศัยความร่วมมือ

ของชุมชน

1.2 ควรสร้างความร่วมมือจากหน่วยงานภาครัฐในจังหวัดและจากชุมชน หน่วยงานควรเห็นแก่ประโยชน์ส่วนรวมเพื่อให้เกิดผลดีสำหรับชุมชนจากการพัฒนานั้นอย่างต่อเนื่อง

1.3 ควรสร้างแนวทางการพัฒนาชุมชนให้ยั่งยืนและมีการสืบสานการพัฒนาให้ต่อเนื่อง

2. ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

2.1 ควรมีการศึกษาวิจัยการท่องเที่ยวตามเส้นทางและกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ โดยแบ่งเป็นยุคสมัยให้ครอบคลุมทุกพื้นที่

2.2 ควรวิจัยเกี่ยวกับการพัฒนาชุมชนในการสร้างอัตลักษณ์ชุมชนอย่างมีส่วนร่วม

2.3 ควรวิจัยการยกระดับการพัฒนาผ้าทอลายกระชูป ของอำเภอหนองบัวแดง ที่ผู้วิจัยได้ร่วม กับชาวบ้านสร้างไว้ใน การวิจัยครั้งนี้ ให้มีความสวยงามสมบูรณ์ยิ่งขึ้น

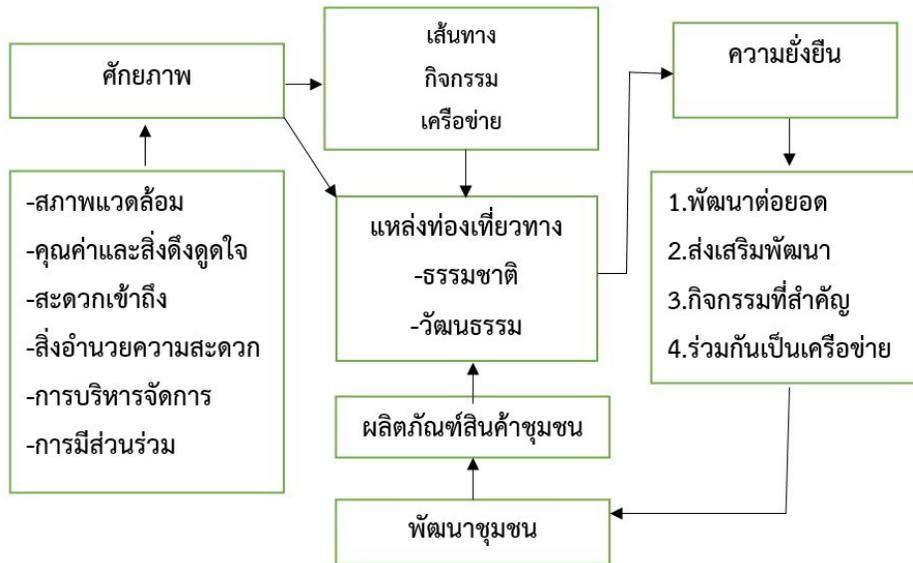
7. องค์ความรู้ที่ได้รับ

การวิจัยเรื่อง รูปแบบการพัฒนาชุมชนเพื่อรองรับการท่องเที่ยวตามเส้นทางท่องเที่ยวทางธรรมชาติและวัฒนธรรม ในจังหวัดชัยภูมิ อย่างยั่งยืน ผู้เขียนสามารถสรุปได้ดังนี้ 1) แหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติและทางวัฒนธรรมในจังหวัดชัยภูมิ เป็นแหล่งท่องเที่ยวที่มีศักยภาพสูงเนื่องจากเป็นแหล่งที่เขียวที่มีสภาพแวดล้อมที่ดี มีคุณค่าและเป็นสิ่งดึงดูดใจ มีความสะดวกสบายเข้าถึงได้ง่าย มีสิ่งอำนวยความสะดวกครบครัน และมีการ

บริหารจัดการที่ดีด้วยการมีส่วนร่วมของประชาชน ทุกภาคส่วน 2) มีการวางเส้นทางทางท่องเที่ยว สร้างกิจกรรมการท่องเที่ยวร่วมกันเป็นเครือข่ายทั่วถึง ทำให้แหล่งท่องเที่ยวเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่มีศักยภาพและเป็นที่ยอมรับของนักท่องเที่ยวทั่วไป 3) ฐานสำคัญของพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวจำเป็นต้องมีการพัฒนาชุมชนเพื่อรองรับให้เป็นรูปธรรม มีการพัฒนาผลิตภัณฑ์ชุมชนในชุมชนและนำผลิตภัณฑ์นั้นไปจำหน่ายในแหล่งท่องเที่ยวต่างๆ เพื่อเป็นของที่ระลึกและนำไปใช้ในชีวิตประจำวันได้ 4) ความยั่งยืนของแหล่งท่องเที่ยวและความยั่งยืนของชุมชนจะเกิดขึ้นได้ก็ด้วยอาศัยซึ่งกันและกัน ดังนั้น

ชุมชนและแหล่งท่องเที่ยวจะต้องร่วมมือในการ (1) พัฒนาต่อยอดองค์ความรู้และพัฒนาผลิตภัณฑ์ในชุมชนให้เป็นสินค้าเพื่อการท่องเที่ยวและขับเคลื่อนเศรษฐกิจชุมชน (2) หน่วยงานต่างๆที่เกี่ยวข้องต้องมีการส่งเสริมพัฒนาชุมชน,ผลิตภัณฑ์ชุมชน และแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติและวัฒนธรรมให้มีการดำเนินการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง (3) โดยทุกภาคส่วนต่างให้ความร่วมมือกันสร้างกิจกรรมที่สำคัญขึ้นเพื่อเสริมสร้างให้ชุมชน ผลิตภัณฑ์ชุมชน และแหล่งท่องเที่ยวอื่นๆ มีความโดดเด่น และ (4) มีการสร้างความร่วมมือร่วมกันเป็นเครือข่าย เพื่อให้มีความยั่งยืนสืบไป ตามแผนภาพที่ 1

ภาพที่ 1 องค์ความรู้ที่ได้รับ

เอกสารอ้างอิง

- คณาจารย์มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2553). *สถิติเบื้องต้นและการวิจัย*. พระนครศรีอยุธยา: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- จังหวัดชัยภูมิ. (2564). *ข้อมูลจังหวัดชัยภูมิ ด้านการท่องเที่ยว*. เข้าถึงได้จาก https://www.chaiyaphum.go.th/page_about/about4.3.php
- เดชา บุญค้ำ. (2539). *การวางแผนผังบริเวณ*. กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ธนากร ทองธรรมศิริ. (2563). *ศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยวชุมชนสามสิบห้องของชาวจีนโบราณ อำเภอเมืองจังหวัดบุรีรัมย์*. (วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต). มหาสารคาม: มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.
- นิภาวรรณ พุทธสงกรานต์ และคณะ. (2549). *ศักยภาพของจังหวัดราชบุรีในการจัดการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน*. *วารสารศรีปทุมปริทัศน์ ฉบับมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์*, 6(1), 27-37.
- พระครูวัชรสุวรรณนารถ (ลูกซูป เกตุเขียว) และคณะ. (2562). *ผลิตภัณฑ์ท้องถิ่น: คุณค่าอัตลักษณ์และการสร้างมูลค่าเพิ่มด้วยวัฒนธรรมชุมชน*. (รายงานการวิจัย). พระนครศรีอยุธยา: สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- ศิลาวัฒน์ ชัยวงศ์ และคณะ. (2563). *การพัฒนาเส้นทางท่องเที่ยวศักยภาพการท่องเที่ยวศิลปะเชิงสร้างสรรค์ของกลุ่มจังหวัดล้านนา*. (รายงานการวิจัย). พระนครศรีอยุธยา: สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- สำนักงานกลางทะเบียนราษฎร กระทรวงมหาดไทย. (2565). *สถิติประชากรจังหวัดชัยภูมิ*. เข้าถึงได้จาก http://www.chaiyaphum.go.th/page_about/about2.1.php
- สำนักงานจังหวัดชัยภูมิ. (2564). *แผนพัฒนาจังหวัดชัยภูมิ พ.ศ.2566-2570 กลุ่มงานยุทธศาสตร์และข้อมูลเพื่อพัฒนาจังหวัด*. เข้าถึงได้จาก http://www.chaiyaphum.go.th/page_other/Plan_cyp2561-2564.php
- สุทธิ เหล่าฤทธิ์ และคณะ. (2545). *ประวัติเมืองชัยภูมิ*. กรุงเทพฯ: ด่านสุทธาการพิมพ์.
- สุดถนอม ตันเจริญ. (2560). *การจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชนกับการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนของชุมชนบางขันแตก จังหวัดสมุทรสงคราม*. *วารสารท่องเที่ยวไทยนานาชาติ*, 13(2), 1-24.
- องค์การบริหารการพัฒนาพื้นที่พิเศษเพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน (องค์การมหาชน). (2565). *ยุทธศาสตร์การยกระดับการท่องเที่ยวไทยให้เกิดประโยชน์ต่อชุมชน*. เข้าถึงได้จาก <https://www.dasta.or.th>
- อนรรักษ์ ปัญญานูวัฒน์. (2542). *แผนปฏิบัติการพัฒนาการท่องเที่ยวเชียงราย พะเยา แพร่ น่าน*. เชียงใหม่: มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- Yamane, T. (1973). *Elementary sampling theory*. New Jersey: Prentice-Hall, Inc.

